

RuAssetsWatch

МОНІТОРИНГ ІНІЦІАТИВ ЩОДО КОНФІСКАЦІЇ РОСІЙСЬКИХ АКТИВІВ ДЛЯ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

квітень 2023 р.

У цьому випуску:

- Україна закликає союзників, передусім США, до лідерства в питанні створення спеціального компенсаційного механізму та ухвалення відповідного національного законодавства, яке дозволить конфіскувати заморожені приватні та суверенні російські активи.
- рф шантажує союзників України захопленням активів західних компаній на своїй території – владімір путін видав указ про «тимчасове» управління майном резидентів країн, які сама росія називає «недружніми». Першими «жертвами» стали російські активи німецького концерну Uniper S.A та фінського енергетичного холдингу Fortum.
- Розширення економічних санкцій проти рф все ще обговорюється ЄС та країнами G7. Посилення санкцій має включати додаткові дії щодо скорочення доходів росії від експорту, посилення обмежень на експорт до росії, більш широкі санкції проти російських компаній.
- Міжнародна робоча група з питань російських санкцій («група Єрмака-МакФола») представила новий документ, де експерти зосередились на конкретних напрямках посилення санкційного тиску. Зокрема, це стосується подальшого запровадження санкцій щодо енергетичного комплексу рф та оборонної промисловості, обмеження використання фінансових інструментів та питання конфіскації активів Центробанку рф та їх передачі Україні.

- США запровадили санкції проти понад 120 юридичних та фізичних осіб у більш ніж 20 країнах та юрисдикціях, спрямовані на закриття альтернативних шляхів фінансування РФ своєї військової машини. У координації з Великобританією США націлились на мережу ухилення від санкцій, яка підтримує одного з найбагатших мільярдерів Росії Алішера Усманова.
- На рівні ЄС, Європарламент планує ухвалити акти, які, зокрема, передбачають нові правила належної перевірки бізнесу (due diligence) для перевірки особи клієнтів, чим вони володіють та їх контролерів. Також передбачається створення Європейського органу з боротьби з відмиванням грошей (AMLA) із наглядовими та слідчими повноваженнями.
- Міністерство юстиції США шукає нові способи припинити ухилення Росії від санкцій, зосереджуючись на закордонних інвестиційних радниках, хедж-фондах, юридичних фірмах та менеджерах прямих інвестицій. Голова Робочої групи CleptoCapture при Мініюсті США Ендрю Адамс розповів, як шукають російські підсанкційні активи.
- Посли G7 закликали Федеральну раду Швейцарії провести поглиблений пошук коштів російських олігархів та взяти участь у міжнародній цільовій групі «Російські еліти, довірені особи та олігархи» (REPO).
- Банк Кіпру закривав 10 000 російських банківських рахунків, після того як США та Великобританія ввели санкції проти кіпрських юристів та бухгалтерів за надання допомоги олігархам, включаючи Романа Абрамовича, а також створює національний підрозділ із впровадження санкцій, який буде співпрацювати з відповідним департаментом Великобританії.
- Міністерство юстиції України скасувало реєстраційні дії щодо змін кінцевих бенефіціарних власників «Смарт-Холдинг, «Укргазвидобуток» та «Регал Петролеум Корпорейшн (Юкрейн) Лімітед» Вадима Новинського. У свою чергу, Офіс Генерального прокурора арештував корпоративні права 40 підприємств, 30 газових свердловин та нерухоме майно на загальну суму понад 3,5 млрд грн.

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у рамках проекту «Адвокація «зеленого» відновлення України через посилення підтримки України та послаблення російського впливу в ЄС». Матеріал відображає позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

1. Україна закликає союзників, передусім США, до лідерства в питаннях конфіскації заморожених російських активів

Опис ситуації

Минуло більше року з початку широкомасштабної збройної агресії РФ, а російські гроші поки не працюють на відновлення України. Президент Володимир Зеленський в одному зі звернень [зазначив](#): «...світ знає рішення – щодо активів Росії, російських посадовців, олігархів, які багатіли, поки їхня держава ставала терористом... Усі ці активи мають піти на компенсацію збитків тим, кому Росія принесла біль і страждання. Російські активи повинні піти на відновлення після агресії. Війна повинна вийти найдорожчою саме для агресора. І все для цього ми робимо. Дякую партнерам, які нас підтримують».

У свою чергу, під час [виступу](#) на [Форумі партнерства США та України](#), що відбувся 13 квітня у Києві, прем'єрміністр України Денис Шмигаль сказав: *«Україна пропонує чотири основні джерела фінансування Плану відновлення: конфісковані російські кошти в Україні та світі, кошти міжнародних партнерів, в тому числі міжнародних фінансових організацій, безпосередньо кошти з державного бюджету України, а також кошти донорів та приватного сектору. Дуже важливо, аби саме конфісковані російські суверенні кошти стали основним ресурсом для відбудови».*

Прем'єрміністр також нагадав про пропозиції України створити спеціальний компенсаційний механізм та ухвалити відповідне національне законодавство, яке дозволить конфіскувати заморожені приватні та суверенні російські активи, а також висловив сподівання на лідерство США у цьому питанні.

Разом з тим, на цьому Форумі заступниця Державного секретаря США з політичних питань Вікторія Нуланд [зазначила](#), що *«серед іншого, ми працюємо над тим, щоб Росія заплатила за все, що зруйнувала».* Вона також зазначила, що в даний час *«тривають дискусії про приблизно 300 мільярдів доларів активів російського Центробанку, які ми і наші союзники заморозили».*

Аналіз

Українське політичне керівництво закликає союзників подолати перешкоди та все-таки знайти правовий механізм для конфіскації активів російського Центробанку, заморожені активи якого можуть стати основою для відбудови України.

І лідерами в цьому процесі вбачають США. Адже сьогодні лише США та Канада з-поміж союзників України ухвалили механізм конфіскації приватних активів РФ на користь України. А тому можуть бути лідерами в процесі пошуку механізмів конфіскації суверенних активів РФ.

Незважаючи на те, що 16 лютого 2023 року Європарламент прийняв [Резолюцію щодо роковин вторгнення РФ та її агресивної війни проти України](#), в якій закликав Єврокомісію та співзаконодавців завершити правовий режим, що дозволяє конфіскацію російських активів, заморожених ЄС, і їх використання для усунення різних наслідків агресії проти України, юристи Єврокомісії дійшли висновку, що заморожені активи Центрального банку Росії (ЦБРФ) мають бути повернуті Росії після закінчення війни в Україні.

Про це пише видання [IntelliNews](#) з посиланням на [матеріал Die Welt](#) про неопублікований звіт юридичної служби ЄК, де зроблено висновок, що активи ЦБрф не можуть бути законно арештовані та передані Україні через значні правові перешкоди.

Не дивлячись на те, що ЄС має повноваження заморожувати активи, завдяки жорстким європейським законам про захист прав власності, власність на активи залишається за їх початковим власником. Право власності на заморожені активи може бути передано комусь іншому лише за наявності обвинувального вироку у кримінальній справі, пов'язаній з активами.

Хоча існує значна підтримка конфіскації заморожених коштів рф для потреб відбудови України, юридичний аргумент полягає в тому, що це підірве європейські права власності.

В якості альтернативного способу використання коштів Єврокомісія запропонувала інвестувати заморожені активи ЦБрф в європейські державні облігації і використовувати отримані відсотки для здійснення виплат Києву.

Однак цей план теж містить ризики. Адже якщо інвестиції втрачають гроші, то хто понесе відповідальність за втрати? Змусити європейських платників податків покрити збитки, а потім повернути всю суму росії, політично дуже непривабливо. Юридична служба ЄС поки не знайшла відповіді на питання, що робити, якщо кошти у разі таких інвестицій будуть втрачені.

Юридична команда ЄК також порушила питання про те, скільки грошей ЦБрф насправді було заморожені. Цифра в 300 млрд дол. заснована на власних звітах ЦБрф про те, скільки він зберігає в Європі. Рахунки ЦБрф заплутані, і команді ЄК [вдалося ідентифікувати лише близько 38 млрд дол.](#), решта ж 220 млрд дол. резервів у Європі (решта знаходиться в США та інших країнах) відсутні. Крім того, було знайдено лише 22 млрд дол. коштів підсанкційних олігархів – тоді як, за оцінками [Forbes](#), активи 86 найбільших російських мільярдерів коштують 500-600 млрд дол.

Водночас, ЦБрф може розглянути пропозицію, яка передбачає проведення розрахунків з міжнародними компаніями, які йдуть з російського ринку, спеціальними облігаціями, що прив'язані до заморожених країнами Заходу російських резервів. Про це пише [Бізнес Цензор](#) з посилання на РБК (російське медіа).

Це повідомлення співпало із кампанією шантажу щодо західних активів на території рф. За інформацією [Bloomberg](#), російський президент владімір путін підписав указ про запровадження «тимчасового» управління майном резидентів країн, які сама росія називає «недружніми», у випадку, якщо в цих країнах рф або російських фізичних чи юридичних осіб позбавлять власності.

Згідно з цим указом, рф може запроваджувати «тимчасове» управління навіть у випадку лише загрози позбавлення чи обмеження прав власності чи майнових прав росіян. Тимчасовим управителем такого майна призначається «Росімущество», але президент має право призначити іншу особу. Витрати, пов'язані з тимчасовим управлінням майном, повинні компенсуватись за рахунок доходів від використання цього майна. Тимчасове управління припиняється рішенням самого путіна.

Першими «жертвами» указу путіна стали 83,73% енергетичної компанії «Юніпро», які належать німецькій Uniper SA, а також 98% енергогенеруючої компанії «Фортум», яка належить нідерландським дочірнім компаніям фінського енергохолдингу Fortum. Обидві

компанії намагалися продати свої акції після вторгнення РФ в Україну, але їх заблокував Кремль, який заборонив іноземним інвесторам продавати російські активи без спеціального дозволу та вимагав великої знижки.

Як відомо, саме російські компанії «Фортум» і «Юніпро» володіють 12-ма вугільними та газовими ТЕС потужністю 16 ГВт, також «Фортум» належать 29,45% акцій «ТГК-1» (володіє ТЕС і ГЕС на північному заході РФ, підконтрольна «Газпром енергохолдингу»), об'єкти вітро- та сонячної генерації.

Старший науковий співробітник [Інституту міжнародної економіки Петерсона](#) Еліна Рибаківа прокоментувала цю ситуацію: *«Багатьом компаніям, які не отримали або не скористалися можливістю вийти раніше, зараз варто побоюватися, тому що це чітка схема подальшого посилення регулювання, і покинути Росію буде все важче. Ключова мета — захоплення заручників, і це було зрозуміло з самого початку».*

Тобто, поведінка країни-терориста була прогнозованою. Як відреагують на цю ситуацію західні лідери – чи запровадженням ще суворіших обмежень до РФ чи все-таки знайдуть правові механізми конфіскації заморожених активів агресора – питання відкрите.

Водночас, прецеденти конфіскації суверенних активів держави вже є. Мова йде про активи Центробанку Ірану (в сумі 1,75 млрд дол.) та низки іранських компаній, які Верховний суд США вирішив заморозити і конфіскувати для виплати компенсацій 241 жертві вибуху військової бази з американськими миротворцями в Лівані у 1983 році, за що США поклали відповідальність на Іран (детальніше про справу [ТУТ](#)).

2. Розширення санкцій – на порядку денному країн-партнерів України

Опис ситуації

Незважаючи на запровадження безпрецедентних обмежувальних заходів, за [прогнозом](#) Міжнародного валютного фонду, цього року російська економіка зросте на 0,3%, що значно «краще» у порівнянні з попередньою оцінкою, за якою вона мала б скоротитися на 2,3%. Тому зараз **союзники України зосереджують зусилля, щоб суттєво розширити економічні санкції проти рф**. Це може включати додаткові заходи щодо скорочення доходів росії від експорту; посилення обмежень на експорт до росії, зокрема високих технологій; більш широкі санкції проти російських компаній.

За повідомленням [Bloomberg](#), напередодні зустрічі лідерів G7 в Японії, деякі з ключових союзників України, включаючи США, розглядають ідею наблизитися до прямої заборони на більшу частину експорту до росії, що потенційно значно посилить економічний тиск. Цей підхід переверне ключові підходи до режиму санкцій, адже зараз весь експорт до рф дозволений, окрім підсанкційних товарів. Однак, для реалізації такого плану існують потенційно серйозні перешкоди, головним чином в ЄС, де нові критерії повинні бути прийняті всіма країнами-членами.

Про посилення тиску може свідчити [заява державного секретаря США](#) Ентоні Блінкена про запровадження нових санкцій проти понад 120 юридичних та фізичних осіб у більш ніж 20 країнах та юрисдикціях. Зокрема, він зазначив, що більш ніж через рік неспровокованого вторгнення росії в Україну наслідки глобально скоординованих санкцій змусили рф шукати альтернативні шляхи фінансування та підживлення своєї військової машини. США у координації з Великобританією націлені на мережу ухилення від санкцій, яка підтримує одного з найбагатших мільярдерів Росії Алішера Усманова, який потрапив під санкції Сполучених Штатів минулого року (*детальніше про розслідування Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC) тут*).

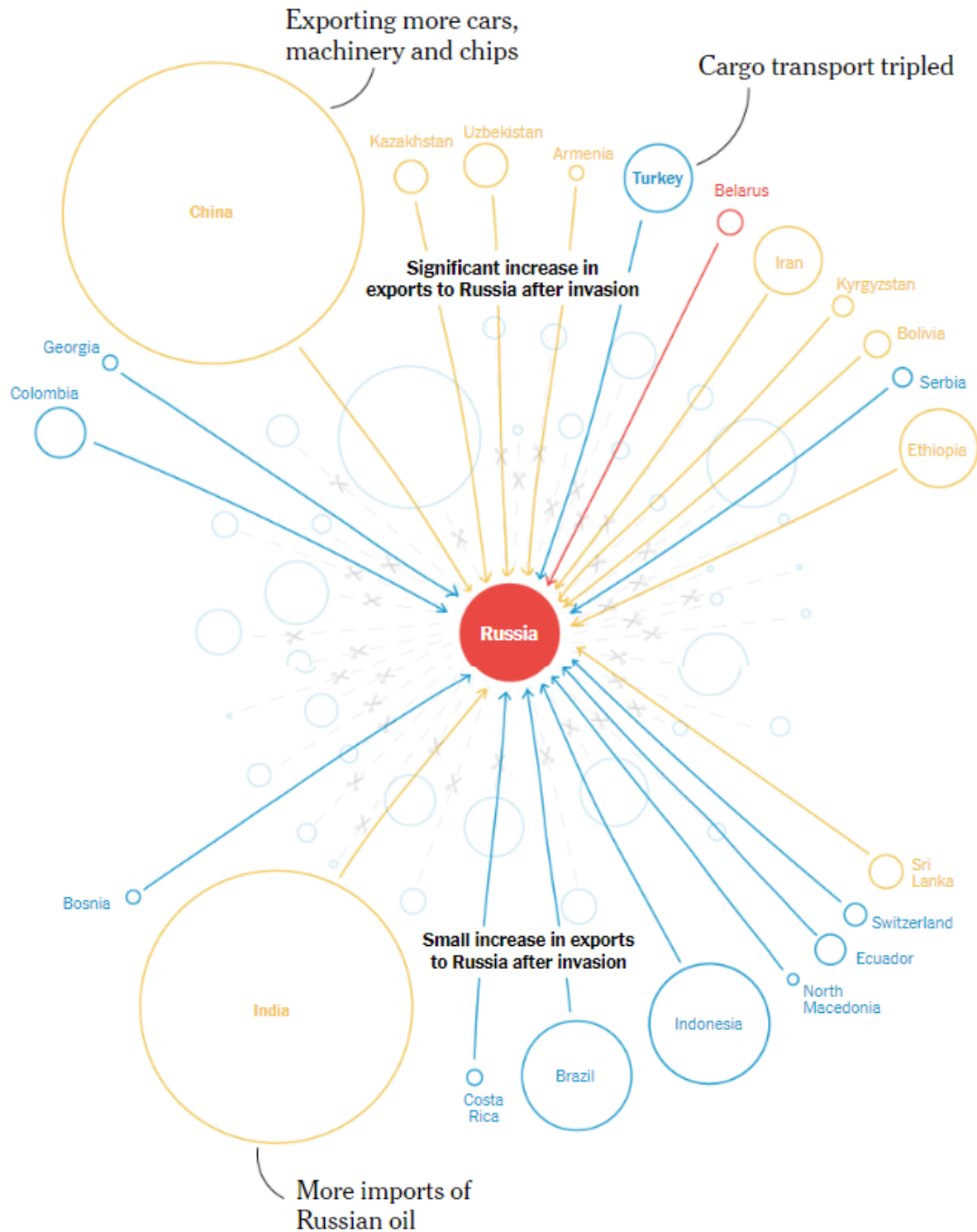
Санкції також накладені на інших осіб, пов'язаних з російською державною корпорацією «Росатом». Росія використовує енергетичний експорт, у тому числі послуг в ядерному секторі, для здійснення політичного та економічного тиску в усьому світі. У свою чергу, Великобританія, США, Канада, Японія та Франція [утворили](#) альянс, спрямований на витіснення росії з міжнародного ринку ядерної енергетики. Угоди досягли у квітні на полях зустрічі країн G7 в Японії. Зокрема, п'ять країн домовилися, що будуть використовувати відповідні ресурси і можливості цивільних ядерних енергетичних секторів кожної з держав, щоб підірвати російський контроль над ланцюжками поставок.

Аналіз

Журналісти видання *The New York Times* [проаналізували](#) різні аспекти міжнародного тиску на агресора, в тому числі, через санкції. Вони зазначають, що значна частина країн розглядає російське вторгнення як, перш за все, європейську та американську проблему, відтак вони значною мірою зосереджені на захисті власних інтересів на тлі економічних та геополітичних потрясінь, викликаних вторгненням рф.

Незважаючи на те, що санкції заблокували імпорт рф ключових товарів, таких як запчастини для літаків і напівпровідників для електроніки, а сотні компаній добровільно припинили ведення бізнесу в росії, вони виявилися не такими руйнівними. Окремі країни заповнили прогалини, збільшивши експорт до росії значно вище довоєнного рівня.

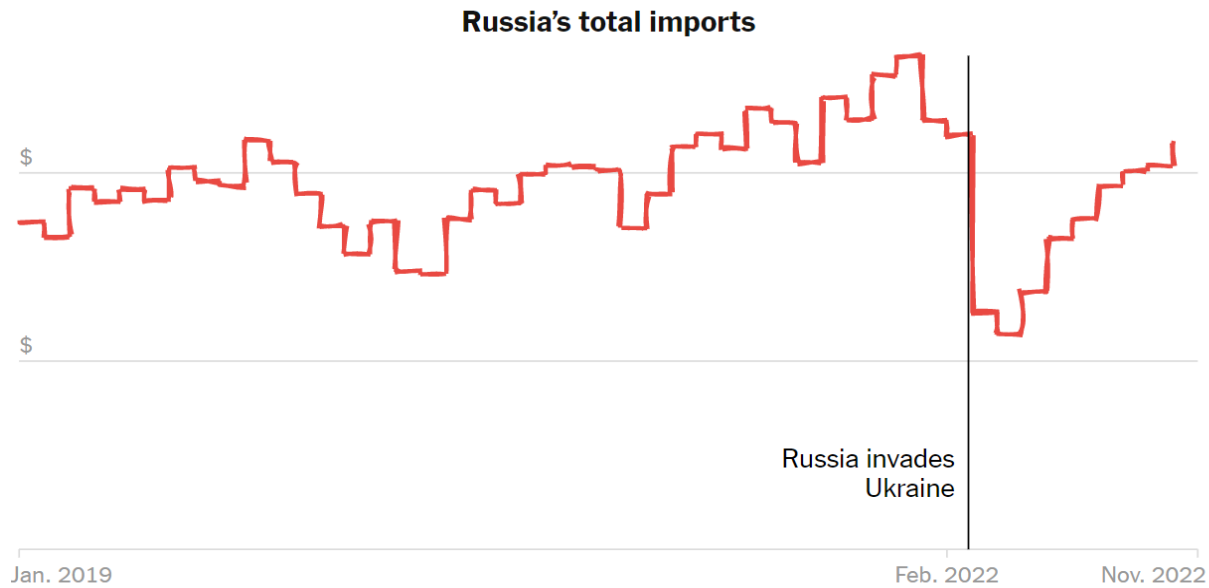
○ Supported condemning Russia ○ Abstained or absent from the U.N. vote ○ Against condemning Russia

Source: Analysis of trade data from Silverado Policy Accelerator, using data from Global Trade Tracker; U.N. Comtrade; CEIC Data; national statistics databases. * Note: A significant increase includes countries with exports to Russia at least 25 percent higher between Aug. to Nov. 2022 than their averages before the invasion, between Jan. 2019 and Jan. 2022. Other countries had increases of less than 25 percent.

Джерело: [The New York Times](#)

Більше того, після початкового падіння відразу після вторгнення, рівень торгівлі відновився, оскільки достатньо країн світу залишаються готовими торгувати з росією.

Source: Silverado Policy Accelerator • Note: Includes data for 98 countries, which account for the vast majority of pre-invasion exports to Russia.

Джерело: [The New York Times](#)

Водночас, як зазначають журналісти, санкції все ще можуть бути руйнівними для росії в довгостроковій перспективі. Вони вже гальмують іноземні інвестиції і починають виснажувати державну казну. Обмеження у торгівлі нафтою змусили росію скоротити видобуток, а переорієнтація газопровідної інфраструктури на азійські ринки займе роки.

Як пише [The Guardian](#) з посиланням на аналіз Центру європейських політичних досліджень (CEPR), рецесія в росії минулого року була ширшою і глибшою, ніж показали офіційні дані. Зокрема, приватне споживання впало на 4%, а не на 1,8% в офіційних цифрах, хоча остаточна оцінка всіх аспектів військових витрат неможлива.

Навіть офіційні дані дають ключ до визначення шкоди, завданій невоєнній економіці. Загальний імпорт товарів рф в грудні 2022 року скоротився приблизно на 20% у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, тоді як імпорт технологій впав на 30%. У минулому році виробництво автомобілів знизилося на 67%, екскаваторної техніки – на 53%, а телевізорів – на 36%. Мало того, що витрати рф зростають, а державні доходи швидко знижуються, російські працівники мають низькі середні доходи, платять дуже мало податків і нечисленні по відношенню до пенсіонерів. Ця динаміка відображена в даних Світового банку щодо доходу на душу населення - всього 12 200 дол. у 2021 році.

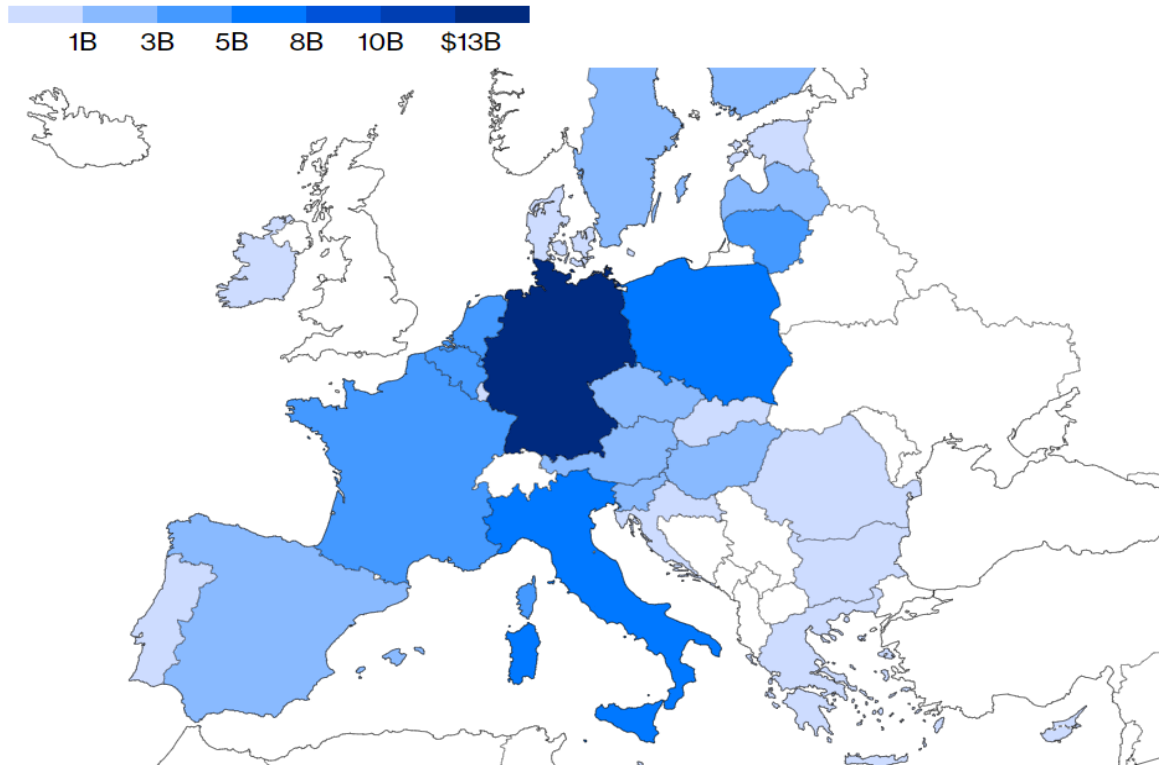
Загалом аналітики припускають, що сукупність факторів таких як падіння нафтових доходів, падіння рубля, обмеження на запозичення в іноземних банках та суспільні страхи створить цього року фінансовий дефіцит, який рф буде важко поповнити.

Разом з тим, навіть якщо [лідери G7 все таки дійдуть згоди про повну заборону експорту](#) на саміті у травні, їм також доведеться узгодити певні винятки (ліки, сільськогосподарська продукція, включаючи продукти харчування).

Поки що санкції зменшили майже удвічі експорт ЄС та країн G7 до росії. Але обсяг експорту товарів з Європи, США, Канади та Японії все ще сягає 66 млрд дол., згідно з даними Trade Data Monitor. Німеччина, Італія та Польща залишаються трійкою найбільших європейських експортерів. Найбільше від тотального ембарго у країнах G7 можуть постраждати такі товарні позиції як автомобілі, шоколад, пиво, взуття, квіти та косметичні засоби.

Russian Trade Exposure

European nations are still exporting goods worth billions to Russia

Source: Trade Data Monitor
2022 merchandise goods exports

Навіть з урахуванням існуючих обмежень росії вдалося імпортувати деякі підсанкційні американські та європейські компоненти через треті країни. Це вимагає підвищеної уваги до боротьби з обходом санкцій, особливо посиленню моніторингу так званих товарів подвійного призначення, які можуть служити як військовим, так і цивільним цілям.

Разом з тим, Міжнародна робоча група з питань російських санкцій («група Єрмака-МакФола») 24 квітня представила новий документ «План дій 2.0 «Посилення санкцій проти російської федерації». Як зазначив голова Офісу Президента Андрій Єрмак: *«Ми очікуємо на нові потужні пакети санкцій, передбачені цим планом. Це вкрай важливий документ...»*. Крім того, він наголосив, що новий план має бути якомога швидше донесений до світових лідерів і відповідних організацій, які опікуються питанням накладення санкцій.

Як зазначають автори документу, ним окреслено «дорожню карту» розвитку санкційної політики та нових дій у 2023 році. Документ пропонує такі заходи, як посилення санкцій щодо нафти та енергетики, санкцій щодо неенергетичної торгівлі, військових

санкцій, технологічних санкцій, фінансових санкцій. Також в документі надані рекомендації щодо посилення індивідуальних санкцій, визнання росії державою-спонсором тероризму, посилення вимог до розкриття інформації, підтримки виходу бізнесу з росії, посилення примусового виконання та розширення санкційної коаліції.

У частині щодо **конфіскації російських активів**, експерти «групи Єрмака-МакФола» пропонують:

- Визначити бенефіціарних власників. Там, де цього не зроблено, слід ухвалити національне законодавство, яке уможливить ефективну ідентифікацію російських активів;
- Уточнити національні правові повноваження щодо арешту російських суверенних активів. Кожна з країн, що запровадили санкції, має різні правові повноваження щодо розпорядження замороженими активами, а також різні конституційні та суверенні імунітети для захисту суверенних активів. Ми закликаємо кожну з країн, що запровадили санкції, ухвалити або уточнити всеосяжне законодавство, якщо його ще немає, для забезпечення наступних правових повноважень. По-перше, в кожній країні національне законодавство повинно визначати та уповноважувати компетентний національний орган ініціювати конфіскацію або передачу російських суверенних активів. По-друге, національне законодавство має передбачати можливість скасування будь-якого захисту суверенного імунітету у виняткових обставинах, таких як явні порушення росією міжнародного права. Нарешті, кожна країна повинна забезпечити, щоб будь-який процес конфіскації був структурований відповідно до належної правової процедури та будь-яких національних конституційних гарантій, які можуть бути застосовані;
- Ухвалити законодавство, яке забезпечить правову основу для конфіскації приватних активів.

Чи будуть взяті до уваги пропозиції Міжнародної робочої групи – покаже час, але низка розслідувань показує, що рф використовує різні лазівки, щоб ухилятися від санкцій та фінансувати свою військову машину для продовження війни.

Отже, союзники України посилюють санкційний тиск на країну-агресора та шукають дієві способи як позбавити рф можливостей для фінансування війни. Разом з тим, відкритим залишається питання єдності в ключових питаннях, як досягти таких заходів без збитків для власного бізнесу та економік.

3. США та ЄС розпочали «полювання» на посередників, що допомагають рф обійти санкції

Опис ситуації

28 березня в рамках другого Саміту за демократію у Вашингтоні міністерка фінансів США Джанет Еллен [оголосила](#) про початок виконання [зобов'язань](#) Сполучених Штатів та понад тридцяти іноземних урядів, [про підвищення прозорості бенефіціарної власності](#). Ці зобов'язання відповідають переглянтому стандарту Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), який вимагає від країн підвищувати прозорість юридичних осіб, як-от підставних компаній, і запобігати їх зловживанням.

У своєму виступі міністерка фінансів США визнала, що протягом останнього року **зусилля США та партнерів щодо відстеження підсанкційних російських активів та обмеження доступу росіян, які потрапили під санкції, до міжнародної фінансової системи, були не досить ефективними.**

Ця боротьба почалася не вчора. Закон про корпоративну прозорість (СТА) був ухвалений Конгресом США у 2021 році та передбачає створення бази даних бенефіціарних власників компаній. Із того часу Міністерство фінансів США працювало над створенням ключової інфраструктури для зміцнення своєї фінансової системи. Очікується, вже з наступного року багато компаній, створених у США, будуть зобов'язані подавати інформацію про своїх кінцевих бенефіціарних власників.

Серед інших країн, які визнали дотримання зобов'язань, були такі як Коста-Ріка, Мальта, Люксембург та Ліхтенштейн, які відомі своїм тягінням до непрозорих фінансових послуг, хоча і не є класичними офшорами. Тим не менше, вони також зобов'язались оновити правову базу, щоб забезпечити ефективний доступ правоохоронних та інших компетентних органів до інформації про бенефіціарну власність.

Є вже перші результати запровадженої США [програми комплаєнсу для бізнесу](#), яка визначає маркери («червоні прапорці»), як запобігти порушенню санкцій. Відповідно до [прес-релізу](#) Міністерства фінансів США, в рамках скоординованих зусиль щодо забезпечення правозастосування, Бюро промисловості та безпеки Міністерства торгівлі (BIS) та Управління з контролю за іноземними активами Міністерства фінансів США (OFAC) наклали штраф у 3,3 млн дол. на корпорацію Microsoft за передбачувані та очевидні порушення законів США про експортний контроль та санкції. [Microsoft добровільно самостійно розкрила порушення](#) як BIS, так і OFAC, [співпрацювала зі спільним розслідуванням](#), проведеним Управлінням експортного контролю BIS та OFAC, і [вжила виправних заходів](#).

Більше того, під час щорічних [зустрічей](#) Групи Світового банку та Міжнародного валютного фонду, заступник міністра фінансів США Воллі Адейємо, комісарка ЄС з питань фінансової стабільності, фінансових послуг та ринків капіталу Марейд МакГіннесс та генеральна директорка казначейства Великобританії з міжнародних фінансів Ліндсі Уайт зустрілися з представниками фінансових установ, щоб обговорити подальші зусилля з протидії ухиленню від санкцій та боротьбі з російськими військовими закупівлями в ключових юрисдикціях. До урядовців та представників банків також приєдналися заступник директора ЦРУ Девід Коен та заступник директора Національної розвідки Морган Мюїр.

Чиновники поділилися інформацією про найбільш критично важливі товари, які шукають російські військові, і підкреслили, що кремль доручив своїм спецслужбам знайти способи обійти санкції, щоб поповнити сильно виснажені запаси.

Услід за США Європейський Союз розпочинає [реформу законодавства](#), що стосується боротьби з незаконним відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Європарламент планує прийняти законопроекти, які, зокрема, передбачають нові правила належної перевірки бізнесу (due diligence) для перевірки особи клієнтів, чим вони володіють та їх контролерів. Також передбачається створення Європейського органу з боротьби з відмиванням грошей (AMLA) із наглядовими та слідчими повноваженнями.

Ці заходи дозволять вчасно виявити схеми відмивання грошей і заморозити активи, а також запобігти ухиленню від санкцій ЄС. Національні підрозділи фінансової розвідки та інші компетентні органи будуть мати доступ до інформації про бенефіціарну власність, банківські рахунки, реєстрів землі чи нерухомості. Депутати Європарламенту також хочуть, щоб країни-члени ЄС збирали інформацію про власність на такі товари, як яхти, літаки та автомобілі вартістю понад 200 тис. євро, або товари, що зберігаються у вільних зонах¹.

Більше того, різного роду посередники - такі як банки, керуючі активами і криптоактивами, агенти з нерухомості, професійні футбольні клуби - будуть зобов'язані перевіряти особу своїх клієнтів, а також їх зобов'язують встановлювати детальні типи ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму у своїй сфері діяльності та передавати відповідну інформацію до центрального реєстру.

Аналіз

Мінюст США шукає нові способи припинення ухилення від санкцій росії, зосереджуючись на закордонних інвестиційних радниках, хедж-фондах, юридичних фірмах та менеджерах прямих інвестицій. Про це в інтерв'ю [Bloomberg](#) розповів голова робочої групи KleptoCapture при Міністерстві юстиції США Ендрю Адамс. Зокрема, він відкрив завісу напрямків роботи цієї оперативної групи.

Основні тези інтерв'ю:

- слідчі вивчають, як криптовалюта може бути використана для маскуванню транзакцій для товарів з обмеженим доступом або спрямування роздрібних платежів олігархам, компаніям, які потрапили під санкції, або російським найманцям;
- у своїй роботі слідчі використовують різні методи отримання інформації, в тому числі покладаються на інформаторів, ордери на обшук та таємну діяльність;
- після шквалу активності щодо блокування яхт і літаків, що належать росіянам, перш ніж вони були переміщені в більш дружні до олігархів юрисдикції, зараз група більше зосереджена на географічних місцях або технологіях, де порушення важче викоринити.

Ендрю Адамс розповів, що США та Великобританія оголосили про санкції проти ключових радників російських мільярдерів Романа Абрамовича та Алішера Усманова, оскільки вони допомогли олігархам замаскувати свої активи, щоб уникнути санкцій, пов'язаних із вторгненням в Україну (детальніше [тут](#)). Також кіпріоти Деметріс Іоаннідес і

¹ [«Вільні зони»](#) — це закриті території в межах митної території ЄС, куди товари, що не належать до ЄС, можуть ввозитися без імпортного мита, інших зборів (тобто податків) і заходів комерційної політики

адвокат Крістодулос Васіліадес звинувачуються в тому, що вони допомагали мільярдерам передавати свої статки родичам або трастам і були поза досяжністю правоохоронців.

Ці випадки посилюють увагу до професійних поплічників, багато з яких базуються в офшорах, але допомагають російським олігархам ухилятися від санкцій США і отримувати доступ до активів, які заморожені або повинні бути заморожені.

«Є юрисдикції, які обслуговують олігархів, що перебувають під санкціями, і роблять їх фінансові системи доступними, а іноді роблять це таким чином, що ми не можемо провести реальне розслідування», - сказав Адамс. «Або вони можуть сприяти транзакціям у доларах США через нашарування підставних компаній таким чином, що неможливо прив'язати кінцевого бенефіціарного власника до конкретної особи, яка перебуває під санкціями».

Одна із «свіжих» справ, розслідування якої координувалося через KleptoCapture

Міністерство юстиції США [оголосило обвинувачення та арешт](#) Джона Кан Унсалана, він же Хюррем Кан Унсалан, президента компанії Metalhouse LLC, за участь у трирічній схемі порушення санкцій США проти олігарха Курченка та двох компаній, надавши цим підсанкційним сторонам понад 150 млн дол. в обмін сталеливарні матеріали.

Як стверджується в обвинувальному акті, з липня 2018 року по жовтень 2021 року 41-річний Унсалан з Орlando, штат Флорида, через свою компанію Metalhouse перерахував понад 150 млн дол. Курченку та підконтрольним йому компаніям. Натомість отримав від Курченка виробу, які використовуються в металургійному виробництві, і намагався стягнути з того мільйони доларів за недопоставлену продукцію.

«Арешт Джона Кан Унсалана має слугувати попередженням для тих, хто прагне вести справи з особами чи організаціями, які підпадають під санкції, що загрожує безпеці Сполучених Штатів і наших союзників», — сказав генеральний прокурор Меррік Б. Гарленд. «Міністерство юстиції невпинно переслідує тих, хто намагається уникнути санкцій, запроваджених проти російського режиму, і чий злочини дозволяють режиму продовжувати несправедливу, незаконну війну в Україні».

Схоже, союзники України вживають заходів, щоб знайти та покарати зберігачів злочинних російських грошей. І їх погляд зараз націлений на Кіпр та Швейцарію. Перші результати не забарилися – Кіпр закриває 10 000 російських банківських рахунків, оскільки США та Великобританія ввели санкції проти згаданих кіпрських юристів та бухгалтерів.

Як пише [The Guardian](#), коли з'явилися чутки про додавання ще більшої кількості кіпрських компаній до санкційних списків, складених Лондоном і Вашингтоном для подальшого покарання росії за її війну в Україні, найбільший кредитор острова, Банк Кіпру, підтвердив, що близько 10 000 рахунків, які належать 4 російським вкладникам, будуть закриті.

Слід за цим почали лунати заяви, що [Кіпр не буде прикривати ухилянтів від санкцій](#) та буде [створено національний підрозділ з впровадження санкцій](#), який буде співпрацювати з відповідним департаментом Великобританії.

Більше того, голова Центрального банку Кіпру Константінос Геродоту заявив, що кіпрська влада відкрила не тільки 123 000 підозрілих банківських рахунків, але і близько 43 000 підставних компаній.

В останні роки Кіпр прагнув дистанціюватися залежності від російських грошей під тиском американських регуляторів, які мають намір не тільки мінімізувати російські інвестиції, але і вплив країни в регіоні. Банківські рахунки, що належать росіянам, різко скоротилися, і лише 2,2%² всіх банківських депозитів належать росіянам, що дуже далеко від десятків мільярдів, що перебували на кіпрських банківських рахунках до фінансової кризи 2013 року.

Ще одне улюблене місце для зберігання злочинних активів – Швейцарія. Як пише тамтешнє видання [Handelszeitung](#), послы Франції, Італії, Німеччини, США, Канади, Японії та Великобританії (G7) спільно закликали Федеральну раду Швейцарії провести поглиблений пошук грошей російських олігархів та взяти участь у міжнародній цільовій групі «Російські еліти, довірені особи та олігархи» (REPO) для запровадження фінансових санкцій проти мережі путіна.

Зокрема, послы G7 ставлять під сумнів факт того, що Швейцарія заморозила близько 7,5 млрд швейцарських франків (7,6 млрд євро) російських активів у 2022 році, тоді як «за оцінками незалежних джерел загальна сума, що зберігається в Швейцарії, може бути значно більшою». Більше того, послы також ставлять під сумнів положення про банківську таємницю у Швейцарії, які, за їхніми словами, «можуть бути використані для замітання слідів фінансових гаваней», а також для захисту юридичних прав приватних клієнтів. В свою чергу, як [пише](#) це ж видання, Федеральна рада не виключає участі в роботі REPO.

² Звичайно, навряд чи активи російських олігархів повернулися назад до рф. Скоріше за все, вони «переїхали» до більш лояльних офшорних юрисдикцій.

4. Правозастосування законодавства про санкції в Україні виявило низку прогалин, які потребують вирішення

Опис ситуації

Генеральний прокурор України Андрій Костін [зустрівся](#) у США з головою робочої групи Task Force KleptoCapture Мін'юсту США Ендрю Адамсом. Сторони обговорили перелік пріоритетних завдань для подальшої співпраці.

На цей час, на базі Офісу Генпрокурора працює Task Force Ukraine. Українська та американська групи підтримують постійний зв'язок та спільно працюють над питанням конфіскації російських злочинних активів. Тобто, українські слідчі співпрацюють з американськими в питаннях розшуку та конфіскації активів підсанкційних осіб, і такий досвід є позитивним для досягнення кінцевої мети – конфіскації російських активів на відбудову України.

Водночас, набирає обертів і процес цивільної конфіскації (як це працює - див. на схемі). Зокрема, нещодавно Мін'юст подав до ВАКС судовий позов щодо [конфіскації майна Володимира Сальдо](#) в дохід держави Україна. Йдеться про стягнення в дохід держави як майна безпосередньо Сальдо, так і наближених до нього осіб та осіб, які номінально володіють активами в інтересах Сальдо.

Також Міністерством юстиції було подано до Вищого антикорупційного суду позовну заяву до [ПАТ «Московська біржа ММВБ-РТС»](#) про застосування санкції, передбаченої пунктом 11 частини першої статті 4 ЗУ «Про санкції». Біржа є власником акцій ПАТ «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках». 19 квітня 2023 року ВАКС задоволено позов Мінюсту. Після набрання рішенням законної сили, в дохід держави буде стягнуто 1,44 % акцій ПАТ, загальна номінальна вартість яких становить 2 978 000 грн.

Джерело: [Facebook голови Комітету ВРУ з питань правової політики Д.Маслова](#)

Аналіз

Сьогодні лунають різні позиції щодо правозастосування, оскільки практичне використання законодавства в рамках як цивільного, так і кримінального процесів конфіскації російських активів оголило ряд проблем.

Експерти окреслили ряд проблем, які потребують вирішення, зокрема:

- арешт прав інтелектуальної власності чи корпоративних прав – у провадженнях проходить як речові докази (законодавством визначено, що речові докази – це матеріальні об'єкти);

- активи арештовуються без власників майна (позбавлені права на захист);

- у процесі передачі майна до АРМА, майно має бути під арештом і має бути збережена його вартість, але арешт передбачає накладення заборони на відчуження, користування і розпорядження. Водночас, у випадку великих активів, накладається арешт і заборона на відчуження, а майно передається АРМА – власник втрачає права на управління майном (примітка: законодавство прямо не забороняє власнику арештованого майна брати участь у конкурсі на управителя, якщо це не прописано в умовах конкурсу);

- арешт майна використовується до того, як застосували санкції;

- застосування Закону «Про санкції» стосовно виду санкції «блокування активів» (немає механізму, як реально блокувати);

- важко визначити, що певне майно дійсно належить особі, щодо якої застосовуються санкції (складна структура власності, є інші добросовісні власники, не визначений механізм, як їх виділити).

Тим часом, за інформацією [«Економічною правди»](#), Міністерство юстиції скасувало реєстраційні дії щодо змін кінцевих бенефіціарних власників «Смарт-Холдинг, «Укргазвидобуток» та «Регал Петролеум Корпорейшн (Юкрейн) Лімітед» Вадима Новинського.

Зокрема, у наказі Мін'юсту від 10 квітня скасовано реєстраційні дії в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань України. Власники трастів були виключені з реєстру, а Новинського відновлено як кінцевого бенефіціарного власника цих компаній.

Як відомо, ще у січні цього року група Smart Holding Новинського заявила про завершення чергового раунду реструктуризації, у результаті якої її засновник вирішив передати активи в траст. Відповідні угоди із Smart Trust і Step Trust були укладені в листопаді 2022 року та зареєстровані Комісією з цінних паперів і бірж Кіпру.

Новинський не просто так зміг передати свої активи в траст. Він отримав маленький «люфт» у рішенні РНБОУ про накладення санкцій, чим фактично і скористався, що дало йому можливість здійснити ряд юридичних дій, щоб вивести свої активи з-під дії санкцій (детальніше [тут](#)).

Але схоже, що ситуація повернулась у протилежний бік. Так, відповідно до [інформації Офісу Генерального прокурора](#), накладено арешт на корпоративні права 40 підприємств та 30 газових свердловин, які здійснюють видобуток корисної копалини в значних розмірах, та нерухоме майно на загальну суму понад 3,5 млрд грн.

У ході розслідування встановлено, що бізнесмен (*примітка: очевидно, що мова йде про Вадима Новинського*), після застосування до нього персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних санкцій, здійснив перереєстрацію належних йому підприємств на підконтрольних осіб. Це іноземці, які мають безпосередній зв'язок з державою-агресором. Реєстраційні дії він здійснив за сприяння приватних нотаріусів та державних реєстраторів, щоб уникнути блокування своїх активів, в тому числі підприємств газовидобувної промисловості.